

Aesthet. 73.

3
xvi

Q. D. B. V.
DISSERTATIONEM ORATORIAM
DE
**ELEGANTIIS
REALIBUS,**
Seu
**DE ORATIONUM
FLOSCULIS,**
Qui
**DOCTRINAM, EXPERIENTIAM ET JU-
DICIUM REQVIRUNT,
SUB PRÆSIDIO**
CHRISTIANI WEISII, Rect.
d. 17. April: M DC LXXXV;
IN GYMNASIO ZITTAVIENSI
Loco Speciminis valedictorii
publicè ventilandam
proponit.
Gottfried Hoffmann / Leoberg. Sil.

ZITTAVIAE,
Typis MICHAELIS HARTMANNI.

31

GENERALISSIMO DOMINO
DN. HENRICO **Gottlob**
DE **Döbschütz**/
In Lichtenau & Quitsdorff.
Patrono singulari.

MUICHTA RÖTIC

Domine ac Patrone

Ad Illustres Aedes Tuas tendit mea dedicantis observantia.
Sive enim spectetur Magni Parentis erga me benignitas, sive Tua,
Domine, in imitando Parente sinceritas: non video, quis meliore ve-
luti jure hos industriae fructus sibi vindicare possit. Neq; Parentem non
veneror, qui accedo ad Filium, cuius intercessio ulteriorem mihi Gra-
tiae possessionem pollicetur. Illi simul inscribitur, quod præfert Personæ
amantissima nomen: Illi simul meam denuò & tenuitatem & inservi-
endi cupiditatem commendo: Ut quemadmodum systatica Ejus literæ
benignum mihi Praceptorum Zittaviæ conciliarunt; ita imposterum sub-
stanti Nominis auspicio novos inveniam Fautores & Promotores. Certè
quoniam Spes habitura sit successum, non dubito. Sed nec despero, fore,
ut meam appræcantis pietatem Deus clementissimo vultu sit recepturus,
qui, ut floridam Tuam Ætatem, Illustrem Parentis Dignitatem, uni-
versum deniq; Splendidissimæ Familiæ vigorem semper in melius pro-
bere dignetur, Patriæ, Clientum quoniam & mei causa vehementer etiam
atq; etiam cupio. Vale

Generosissimi Nominis T.

Zittaviæ d. 16. April.
AÑ 1685.

Observantissimus Cliens
& Servus
Gottf. Hoffmann

I.

AND plenam Orationis laudem pertinere
Verborum Elegantias, Eruditi fatentur omnes. Qvibus
tamen fundamentis hæc Sermonis amplitudo constet,
vel non viderunt omnes, vel rem in se cognitam qvi-
dem, satis clarè non docuerunt.

II. Nonnulli maximum momentum ponere solent in Tropis &
Figuris Rheticis, felici sane successu, si Juventus intelligat, non exor-
nandæ modo, sed variandæ etiam & convertendæ Orationi Flosculos
eos conducere. Qvod post Erasmus, qui de tali Copia forte pri-
mus scripsit, more suo non ineleganter persecutus est Eloqventissimus
Buchnerus in libello *de Commutata Ratione dicendi*.

III. Alii magis respiciunt ad Puritatem & Elegantiam Gramma-
ticam, tribusq; velut Classibus intenti disqvirunt, qvæ vocum sit A.F.
FINITAS, qvis ORDO, qvæ CONNEXIO. Nam AFFINITATIS vo-
cabulo nobis significatur tum vocum convenientia naturalis, qvam ex-
hibent Lexica vel Phraseologizæ, tum artificialis, qvæ ordinatur Regulis
Syntacticis: ORDO, qvomodo collocari voces, incidi denuò commata,
&, qvoniam Latini sermonis maxima jam cura est, observari Latinitatis
ac Vernaculae discrepantia debeat, exponit: CONNEXIO de Conjun-
ctionibus seu Particulis agit, qvales habet *Tursellinus*, qvibus si careant
Phrasium Collectores, multum se ab elegantiae gloriâ removeri semper
conqueruntur.

IV. Interim qui Scriptoribus nobilissimis sic incumbunt, ut le-
gendo & proficiant ipsi, & interpretando profectus aliorum reddant fa-
ciliores, ad aliquos interdum scopulos hærent: qvod nonnulla vident
qvam elegantissimè dicta, qvibus tamen sive explicandis sive imitandis
nec Rhetorica sufficit, nec Grammatica.

V. Et ne videamur vel moliri nova, vel nullis Auctoribus com-
unes transfilire terminos, liceat exscribere Eruditissimi Bosii Judicium,

A 2

qvod

qyod habet in Dissertatione Isagogica de Comparanda Eloquentia Civilis. 17.
Qyod enim laudatissimus hic Vir designare ac ulterioribus aliorum meditationibus commendare voluit, hoc Dissertationis nostrae futurum est argumentum.

VI. Sic autem loquitur: Accurate cognoscendum est, qvid rei,
„ sive quis conceptus rei significetur Oratione, qvidq; præclari Scripto-
„ res intellectum velint, cum sic vel aliter loquuntur. Qvæ res neq; ē
„ Vocabulariis & Lexicis, qvæ qvidem hactenus extant, sufficienter peti-
„ potest: neq; tam facilis & expedita est, qvam multi existimant; qvi
„ satis se capere atq; intelligere rem credunt, cuius non tam vim & nu-
„ cleum, qvam corticem, & exteriorem qvandam formam in verbis non
„ satis intellectis deprehendunt. Exempla dabimus: qvid sit apud
„ Curtium, Cæsarem, Livium & alios, *avarè superbeq; imperare*, nemo
„ non intelligere se putat, videturq; primo intuitu ea phrasis notior, qvam
„ ut explicatione indigeat; & tamen nemo id bene satis cepit, nisi qvi
„ novit, ea formula summatim tyrannici regiminis mala denotari, & ad
„ hæc duo veluti capita reduci; Sic qvid significet apud Tacitum &
„ Historicos alios loqvendi modus, quo *alterius ductu, alterius auspiciis*
„ vel etiam *unius ejusdemq; & ductu & auspiciis* res aliquæ gesta dicitur,
„ nemo penetrabit, nisi qvi scit voce priore operam, administrationem,
„ executionem, qualis Imperatori aut Duci exercitus incumbit; poste-
„ riore vim ipsius summæ potestatis, & eminentem qvandam rerum ge-
„ renderum auctoritatem ac efficaciam, divinitus Imperantibus conces-
„ sam, denotari; Præter Barn. Brissonium omnino videndus est *Bœclerus*,
„ in libri singulari de *Auspicio Regio*; Quid sit apud Tacitum *paulatim*
„ *insurgere*, non satis, nisi ex ipso Tacito cognoscitur, qvi mox exponit,
„ *munia Senatus, magistratum, legum in se trahere*; qvod tamen ipsum
„ explicatione adhuc indiget, qvam suppeditabit idem *Bœclerus*; Rur-
„ sum qvem sensum habeat interiorem, qvod apud Curtium milites Ale-
„ xandrum *Eundem Regem & Commilitonem à se avelli queruntur*, tunc
„ demum recte intelligetur, cum cognitum fuerit, eo loqvendi genere
„ ab auctoribus summatim comprehendi solere laudem perfecti Ducis,
„ qvi consilio juxta ac manu polleat, neq; solum imperio, sed etiam
„ exemplo sit Imperator; Cur idem Curtius *Imperium Persarum à Diis*
„ *magnō motu concuti magis, quam affligi* dixerit, is demum recte perspi-
„ ciet, cui innotuerit, priore vocabulo conversionem Reipublicæ, seu
„ mutationem status, posteri eversionem sive interitum, ut Politici

loquuntur, designari; Deniq; qvod idem alibi quosdam *avulos magis*, „
gloriae, quam capaces dicit, ex interiore Philosophia explicandum est, „
qva docet, à vera magnitudine animi aberrari, si gloria vehementius „
quam cautius appetatur, nec fiat prudens ratiocinatio, ubi, in quan- „
tum, & quibus modis atq; artibus, ad gloriam sit adspirandum.. „

VII. Qvæ verba si examinentur, apparet dari aliquas Elegan-
tias, quas appellare liceat REALES. quippe qvod Sermo vim & luxuri-
em suam, non à nativa lingvæ pulchritudine, non ab argutiis Rhetori-
cis, sed à solida vereq; philosophica rerum cognitione videtur acce-
pisse.

VIII. Neq; dissimulat Bosius, quibus Mediis ad has Eleganti-
as pervenire liceat. Vult enim *hujusmodi formulas vocumq; ac phrasium*
peculiares & aliquid reconditum sapientes significationes, studiose diligenterq;
*observandas & annotandas esse Politices Studioso, cum ut rectè veteres Au-
tores intelligat; tum ne desint aliquando, cum opus erit, aptæ idoneæq; voces ac
locutiones, quibus res politicas dignè ac eleganter eloqui possit.*

IX. Sed quia Collectaneorum s. Annotationum fit mentio, fa-
cere non possumus, quin aliquos exponamus scrupulos, qui nos urgent.
Si enim Politici Elegantias suas reales conquirere debent è Formulis
passim observatis, (1.) Labor ostenditur, cui pares sunt paucissimi, quiq;
sic occupat optimam vitæ partem, ut interim negligantur potiora; (2.)
Labor vel maximus non nisi imperfectum dabit opus, quandoquidem
novi semper easius emergunt, quibus nondum apud veteres sua constat
phrasis; (3.) Judicio sua impeditur libertas, si voces non inserviant sen-
sibus, sed sentire id tantum liceat, quod formulis jam possessis respon-
det. (4.) Ipsi Autores, quos admiramur, non passim collectas, sed na-
tas in animo dederunt elegantias, ut nemo ipsos imitetur minus, quam
qui maximam imitationi operam impendit.

X. Proinde Collectanea hujus generis, et si ad ornamentum ali-
quid facere posse videntur, sicut Lipsius Libris Politicis in se ex-
quisitissimis majorem conciliavit gratiam, quod singula verbis aliorum
tanquam suis expressit: tamen quò minus adminiculum detur aliquan-
to commodius, nemo dubitat. Atq; adeo videbim⁹ de Fontibus,
unde Autores vel optimi profecerunt, ut eandem cum ipsis habeamus
scribendi libertatem.

XI. Qvod dum facimus, omnem deprecamur novitatis suspi-
cionem; qui non nisi priscis Auctorum exemplis rem sumus illustraturi:

Sic ut primo doceamus, qvomodo observari passim in Scriptoribus de-
beant ELEGANTIAE REALES : Deinde qvibus Artificiis instructi simi-
les referre Elegantias ultro queamus. Neq; multum nos morabitur
Styli diversitas, qvem aliqui dicunt Oratorium, Historicum, Epistoli-
cum, Poëticum &c. nam in omnia Sermonis genera se diffundunt istæ
Elegantia. Parcius tamen attingemus Poëtas, qvod sæpe sub nimio ar-
gutiarum studio reales Elegantia nimis absconduntur.

XII. Quid verò ELEGANTIARUM vocabulo designetur, sic
intelligi potest. Habet Oratio suas RES, h.e. Aetiologyas & Amplifi-
cationes, qvas disponere vel concipere solemus etiam brevitate Logicâ:
Postea velut vester accedunt Verba, qvæ Rebus in se profundis ac au-
steris gratiam & venustatem conciliant. Istæ autem Elegantia interdum
nihil addunt præter externum nitorem: ut, cum Plinius *Panegyr. cap. 27.*
Iram Principis dicit *insanabilem morbum*, cum probare voluisse, sub Ty-
ranno irato timendam esse mortem; argumento solus additur lusus,
qvem vel metaphoricum vel synecdochicum appellare queas. Sed in-
terdum in adjectis verbis non nihil occultatur, qvod solidam potius rei
cognitionem, qvam nudum sermonis lusum sapit: qvo indicio patent
Elegantia REALES. Ita Plinius *cap. 28.* Ingenuos Juvenes à Trajano
ali dicit, *in subsidium armorum & ornamentum pacis.* Ubi sanè propriè
dixisset: *sustentari ut in Bello & Pace essent utiles.* Ast cur utilitatem Bel-
li vocaret *Subsidium, Pacis Ornamentum*, profunda & Politica svadebat
Prudentia, qvæ Belli necessitatem, Pacis securitatem accurate judicare
nosset.

XIII. Et ut hic exponamus, qvid in captandis his Elegantiis
nos qvam maximè reddiderit alacres; Sunt in plerisq; Scriptoribus For-
mulæ s. Locutiones, qvas alii nudis committerent Phraseologiis, cum
tamen Realibus ita scateant, ut vim ac materiam integræ Orationis re-
ferre videantur. Cum enim Cicero *Lib. 13. ep. 8. ad Rutilium* scribit:
*Ego te plane rogo, atq; ita ut majore studio justiore de causa, magis ex animo
rogare nihil possim, non faltem admiranda venit Petitionis vehementia,*
sed in ipsis Verbis continetur Idea Honesti Auxilii, qva quis Orationem
Panegyricam Viro Prompto & Benigno debitam posset disponere. Lau-
datus enim est qui habet *studium* nec est negligens; qui *Justam* intuetur
Causam, nec Ministerium aggreditur qvod Crimen est; qui omnia facit
ex animo, nec simulationi locum relinqvit.

xiv.

XIV. Operæ pretium est respicere ad exempla ulteriora. Cicero

Lib. 13. Epist. 19. Medicum Asclaponem commendat, qvod sibi tum ipsâ Scientiâ, tum Fidelitate, Benevolentiaq; satisfecisset. Habemus hic Ideam & Boni Medici, & in genere Boni Viri, qui tum humano generi est utilis, cum pollet Scientia, ut possit inservire; Fidelitate, ne quid segnus aut negligentius tractet; Benevolentia, ut non ex necessitate, sed ex Amore benefaciat.

XV. Idem Epist: 28. Servio commendat Lacedæmonios, quorum causa, ipse Præfectus Achaiæ, faceret, quæ Fides, Amplitudo, Justitia postulat. Qvibus verbis Ideam Boni Magistratus exponit; quem si laudare deberet Orator, esse vellet conspicuum Fide, ut primario spectet Interesse, qvod vocant, Reipublicæ; Amplitudine, ut illibatum servet officii splendorem; Justitia, ut ad Legum normam singula constituat.

XVI. Idem Epist. 29. Plancus fatetur, eum à se cœptum esse observari, coli, diligi, ac postea rogat, enitatur, contendat, efficiat, ut hæreditatem obtineat Capito. Est hic Idea Boni Clientis, Idea Boni Patroni. Bonus enim Cliens observat h. e. occasionem placendi captat; Colit h. e. cum affulsi occasio, verbis, gestibus & servitiis placere studet; diligit h. e. omnia sincero ex animo præstat. Ex adverso Patronus Clienti laturus opem Enititur h. e. serio incipit; Contendit, rem constanter persegitur; Efficit, non quiescit, donec obtineatur eventus.

XVII. Evidem maxima ejusmodi Opulentia in laudatis Epistolis delitescit. Si enim legamus Epist. 6. Id facies, si omne genus liberalitatis (hoc vocabulo officiositatem designat) qvod ab humanitate & potestate tua profici poterit, non modo re, sed etiam verbis, vultu deniq; ex promperis, Ibidem de Cuspio: quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agat: Si deniq; Clientes se appellant observantissimos & studiosissimos; Patroni dicantur liberalissime & honorifice rem gessisse; Si quis necessitudine, officiis, benevolentia conjunctus appetletur: Et quis integrum exscribet Ciceronem? undiqueq; profecto Res suppeditantur, quæ sufficiente disponendæ Orationi, sive svasoriæ, sive Commendatitiæ: cum sape in Commendationibus valeant Ideæ, ut Personæ describantur, non secundum Existentiam, quomodo fuerint, sed secundum Ideam, quomodo esse debuerint.

XVIII. Dum verò nominamus Ideas h. e. perfectiores Hominum istorum vel illorum Conceptus, in manus veniunt Politissimi Bœcleri

ri

ri Characteres Politici, quibus Velleji Paterculi Historiam illustravit. Is enim Historicus neminem ex Heroibus tangit, cui suum non adjiciat Encomium. Scipio dicitur, *Vir avitus, paternisq; virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniiq; ac studiorum eminentissimus seculi sui*; qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit, aut dixit, aut sensit Lib: 1. cap. 12. Julius Cæsar describitur: *Nobilissima genitus familia, forma omnium civium excellentissimus, vigore animi accerrimus, munificentia effusissimus, animo super humanam & naturam & fidem erectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio neq; iracundo simillimus: qui deniq; semper & somno & cibo, in vitam non in voluptatem uteretur. Lib. 2. cap. 4.* Alii aliis laudibus evehuntur: nec vicissim reticentur characteres vitiosi, quemadmodum Sulla nominatur *Vir, qui neq; ad finem victoriae satis laudari, neq; post victoriam abundè virtu perari potest, Lib. 2. cap. 17.* Marius, *Vir in bello hostib; in otio Civibus infestissimus, quietisq; impatientissimus Lib. 2. cap. 23, &c:* His igitur descriptionibus plurimum Philosophiæ Politicæ contineri, ac ad recondita & præcipua omnis actus in rep. principia profici posse, laudatus Bœclerus ostendit: quasi dicat, a Vellejo expressos fuisse Characteres seu notabiles virtutes, & notabilia Vitia Personarum, quibus Resp. florem, mutationem, interitum præcipue debuerit.

XIX. Interim cum Ideæ vel Characteres omnem Elegantiarum Realium Amplitudinem non exhaustant, & multa ceteroquin existant, quæ ex alio Capite mereantur illustrari, non est, cur in solis Ideis, quod initio constitutum nobis fuerat, acquiescamus.

XX. Ast dum Elegantii Realibus incumbimus, non adeo immorabimur Locutionibus, quas vocant Sublimibus, quæ externo plerumq; argutiarum cultu Lectoris admirationem afficiunt e. g. cum apud Florum Veturia dicitur Filium Coriolanum lacrymis exarmavisse, vel apud Plinium Scythæ nominantur suo cælo, sua sidere armati: quid aliud miramur quam improprium & argutum vocabulum? Sed tamen in ipsis Allegoriis prudenter applicatis latere nonnihil Realis Elegantiarum, non est dubium. Ita cum apud Tacitum Annal. lib. 1. cap. 6. Tiberius monet, ne vim Principatus resloveret, cuncta ad Senatum vocando, & postea Ruere in servitum Consules dicuntur: is demum intelliget, quam pulchre his negotiis convenientes voces resolvere & ruere, qui circumstantias experiendo probaverit. Curtius lib. 3. cap. 12. de Alexandro: *Dondum for-*

una se animo ejus infuderat, quod superius cap. 2. de Dario verbis propriis dixerat, Eundem se permisisse fortunæ: elegantissimâ Allegoria, quæ tamen innuit, quantum felices suo superbiant successu, ut præ infusa hac opinione, Prudentiam audire Magistrum vix possint.

XXI. Neq; ad Elegantias Reales referri præcisè debent Sententiæ, qvæ Scriptis passim insperlæ magnam Orationi gratiam conciliant. Nam Sententiæ vel aliquid probant, vel illustrant, adeoq; Rebus potius qvam Elegantiis annumerantur. Interim qvia prudenter dicta con-vestiri debent argutiis, argutiæ verò vel ad Scientiam vel ad Experien-tiam sæpe suas allusiones dirigunt, non omnino semper abest Realis eti-am Elegantia. Ita cum Publius Syrus hanc notat Sententiam : *Fucunda macula est ex inimici sanguine*: Sensus primitivus est, *Vindictam esse dul-cem*: sed cum fieri possit, teste Experientia, confodi hostem, ejusq; san-gvine conspergi confodientis vestem, intelligitur, maculam, alioqui mi-nus gratam ei, qvi vestem mallet habere puriorem, nunc tamen fore ju-cundam. Dici igitur hoc non potuit, nisi antecederet Rei vel negotii accurata contemplatio. Sed de Sententiis cur multum hic dicamus, causa non est, qvi peculiari propediem dissertatione sumus demonstra-turi; qvam facili negotio suo qvivis Marte Sententias vel argutissimas efformare queat, & quantum errent, qvi Sententiam proferre non susti-nent, nisi qvam aliis ante ipsos Scriptor exhibuerit.

XXII. At satis Prælusionum. Veniamus ad Rem. Promisimus autem ostensuros nos, qvomodo Elegantias in Auctoribus obſervare, & qvibus Artificiis easdem prudenter imitari liceat.

XXIII. Certe in Auctoribus cum fructu legendis facem præferent duæ Figuræ, jam Rhetoribus notissimæ, DESCRIPTIO & DISTRIBUTIO. Descriptio qvæ propria Rerum Prædicata, Circumstantias, qvin & Judicia ac Causas exponit: Distributio, qvæ Species, Partes, Adjuncta s. Accidentia velut in numerato habet. Eo autem pulchrius conjunguntur istæ Figuræ, quod sibi invicem quam sapissime jungere manus solent. Sicut Plinius cap. 15. ad Trajanum: *Posteri visere gestient; quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint, quod deniq; tectum Magnus hospes impleverit.* Ubi quidem Mansiones Viatori oblatæ, velut in suas distribuit species: sic tamen ut singulis apta, concinna, & ex ipsa rei natura petita phrasis respondeat.

XXIV. Ipsa descriptio tum Phrasibus s. Verbis decorè adhibitis, tum Epithetis h. e., Adjectivis & Adverbii, qvin & Substantivis uti. qvàm maximè solet. Primo consistamus ad Phrases, num è Lexico judices, qvid sibi velit Cæsar, qvi *Bell. Germ. lib. 1. cap. 40.* se *Legioni decima indulisse præcipue*, scribit: vel Cicero, cum Volaterranos laudat, *eos nec in honoribus suis nec in laboribus unquam defuisse*, lib. 13. Epist. 4. nam *Indulgere magnæ & amplæ significationis vocabulum est*, qvod illi tantum intelligent, qvi, qvid ab Imperatore permittatur militibus, adspexerint: *Deesse* qvam acerba sit vox, illi sciunt, qvi, qvibus modis vel officiis *Adesse* qvispiam amico soleat, vel cogitare vel meminisse possunt.

XXV. Eligamus Exempla, qvæ junctim multas Phrases simul notandas porrigitur. Plinius lætitiam Populi sub ingressum Trajani conspicuam ita describit cap. 22. *Non ætas quenquam, non valetudo non sexus retardavit, quo minus oculos insolito Spectaculo impleret. Te parvuli noscere ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoq; neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemq; prorepere.* Qvanta emphasis est in verbis, *Retardavit*, si sciamus infantes, ægrotos, fœminas facilem invenire excusationem, cum emanferunt; *oculos impleret*, si cogitur spectandi aviditas. *Noscere, ostentare, mirari*, qvàm decorè suis conveniunt ætatibus. Parvuli obstupescentes satis habent rem novam *noscere*; Juvenes excitatiorem jam nacti impetum alios ad spectaculum provocant; Senes qui præterita cum prætentibus comparant, *migrantur*. Ægrotis verò qvàm accuratè qvàm proximè conveniat, *negligere Medici Imperium & prorepere*, non est, cur laudemus.

XXVI. Placuit Exemplum Oratorium h. e. floridum & luxurians; sed habeamus qvid Historici, qvod in ipsa simplicitate similem nervum prodat. Cæsar *Bell. Gall. lib. 1. cap. 39* cum exponit Milites à Mercatoribus Gallicis adductos, ut Germanorum robur timere inciperent, ita loquitur: *neq; vultum fingere, neq; interdum lacrymas tenere poterant, abditi in tabernaculis aut suum fatum quererantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur.* Qvanta verborum pondera, qvibus conqvirendis nemo sufficiet, qvi, quantum valeat tristitia, non fuerit expertus. *Vultum non fingunt*, ergo simulatus vultus tantum valet in affectu mediocri: *lacrymas non tenent*, qvia vultus est animus, qvi naturæ resistat; *Abduntur in tabernaculo*, qvod faciunt pudibundi vel ab Imperatore metuentes, *Conqueruntur, impatienter de se, miserantur* alios, ut honestius lugeant, velut in calamitate aliena.

Eqvi-

XXVII. Eqvidem in omni Verborum Nominumq; construcione talement non licet captare Emphasim: ast si vel saepius vel interdum ea delitescere solet in formulis alioquin exiguis, cur nolimus accuratorem oculum Phrasibus obvertere?

XXVIII. Major vis in Epithetis latet, sive sint Adjectiva, ut Seneca de Ira lib. 2. cap. 26. Luxuriam vocat *intemperantem* & *impatientem*, & cap. seq, eorum, qui tantum ad Leges boni sunt, non ad Conscientiae dictamen, *angustam innocentiam* appellat; sive Adverbia, sicut Cæsar Bell Gall lib. 1. cap. 18. Dumnorigem dicit apud finitimos *largiter potuisse*, Sempronius Gracchus apud Tacitum Annal. lib. 1. cap. 53. audit *pravè facundus*, sive substantiva substantivis addita, quomodo se habet illud Plinii cap. 42, *Reddita amicis fides, Liberis pietas, Servis obsequium.* Neq; vulgaria sunt, quæ primo intuitu talia videri possent. e.g. cum Florus lib. 2. cap. 6. post victoriam Cannensem Servos ait libertate donatos, ut exhaustus ingenuorum numerus expleretur, hæc addit verba: *O horribilem in tot adversis fiduciam! O singularem animum & spiritum populi Romani!* nemo contempserit Adjectiva tanquam minus profunda. Qvis enim *horibile* nominet, qui omnes horroris causas tam physicas quam morales non observaverit; aut qvis *singulare* dicat, qui nondum multis inter se comparatis, peculiarem ipsi destinare gloriam posset.

XXIX. Cæterum qui consistere velit ad occursum Epitheti, triplicem inveniet differentiam: aut enim continent Sapientiam, aut Experientiam, aut Judicium. Sapientiam s. Eruditionem (liceat his voci bus jam uti tanquam Synonymis) agnoscimus, cum alicujus rei nobilissimum Prædicatum, & certa velut Idea proponitur. Sicut Plinius, cum loco jam citato Amicos prædicat: qui *fidem*, Filios qui *pietatem*, Servos qui *obsequium* receperissent; tacitas enim in animo volvebat Ideas, Amicorum, quos optimos facit *fides*, Filiorum qui officio satisfaciunt *Pietate*; Servorum, qui optimam habent in *obseqvio* gloriam. Ita paulo ante miseram Domitiani Tyrannidem, delatorumq; fraudulentiam perstricturus, *Nulla, inquit, testamenta secunda, nullius status certus*, nec obscurè monet, tum demum testamentis nobilissimam accedere perfectionem, cum & de bonorum perceptione & de aliorum contradictione securus esset hæres: statum vero h. e. dignitatem, opulentiam, vitæq; conditionem, tum haberi felicissimum, cum esset certus, nec quotidianis mutationibus & persecutionibus obnoxius.

XXX. Experientia iis imminet, quæ observari tum in naturalibus, tum in moralibus & Artificialibus tanquam Adjuncta continuò solent. Sic Tacitus *Annal. lib. 1. cap. 46.* Augusti Senectutem vocat *fessam etatem*. Idem *lib. 1. cap. 15.* Somnum & securitatem Germanorum temulentorum *langvidam & solutam pacem*. Seneca *Consol. ad Helviam cap. 6.* multos Romam afferre dicit *venalem formam, venalem eloquentiam*. Talia enim qui nunquam adspexit, nunquam memorari audivit, decenter nunquam expresserit. Ita cum Plinius *l. 1. epist. 14.* in Minutio Aci- lliano esse dicit *senatorium decorum* vel cum Spartanus *cap. 5.* Ælini Veri *pulchritudinem* vocat *Regiam*, Capitolimus, *cap. 6.* in Gordiano notat *pompalem vultum*, Tacitus etiam *Annal. lib. 4. cap. 15.* in Nerone Germanici filio formam laudat *principe viro dignam*, quis talia excogitaret nisi quam formam obedientes maximè revereantur, experientia demonstrasset.

XXXI. Judicium requirit accuratam Rerum Comparationem. Quomodo enim Plinius *cap. 23.* Trajano in Capitolium adscendente *peculiare gaudium extitisse* diceret, nisi collatis inter se priorum gaudiorum causis singularem hic invenisset prærogativam. Ita Curtius *lib. 3. cap. 11.* Darium notat fugientem *insignia indecorè abiecisse*: cum inter se compararet factum hoc, & observatani alioquin horum insignium consuetudinem. Idem Fœminas Darii Reginas vocatas dicit, *veris quondam tunc alienis nominibus* egregiâ comparatione libertatis & captivitatis. Publii Syri Mimus: *Mors infanti felix, Juveni acerba, nimis sera Seni*, quid aliud continet, quam comparationem Mortis & Vitæ secundum certas ætates diversæ. Salustius *Catilin.* Semproniam & psallere & saltare elegantius potuisse quam necesse est probæ, eademq; opera fœminæ facta comparat cum legibus publicæ & receptæ honestatis. Ac valet ea Comparatio usq; ad lusus allegoricos: sicut Plinius Lacrymas Parentum, qui defunctis filiis partem hæreditatis detrahi & ad Fiscum Imperatoris redigi viderunt, appellat *vectigales*: quin & ad reliquias argutias, ut Plinius alibi studium colligendi virorum illustrium imagines. *Ambitionem humanissimam* vocat.

XXXII. Sed Distributio vel est Specierum, vel Partium vel Accidentium. Cujus singula genera Plinius conjunxit *cap. 10.* Imperator tu (loquitur Trajano) *titulis, imaginibus & signis, ceterum modestia labore vigilantia Dux & Legatus & Miles.* Priori enim distinctione Ornamentorum Imperatoriorum partes, alterâ Imperatoris Virtutes seu Acciden-tia, tertia hominum militantium species videtur exposuisse.

xxxiii,

XXXIII. Sane cum ab Auctoribus paſſim afferri videntur Lō-
cutiones Synonymicæ, ſufpicari par eſt, num tacita in his vocabulis la-
teat diſtributio, qvod à Personis adeò laudatis rerumq; ſtudiosis vix com-
mitti potuerit ταυτολογία nudo verborum ſtrepitū ſuperba. Catilina
apud Saluſtium, neq; ex ignavo ſtrenuum, neq; fortem ex timido fieri, non
ideo dicit, ut eundem ſenſum repetat, ſed accurata diſtinctiōne per Ignā-
vos denotat, qvi laborem timeant, per timidos, qvi pericula ex horrefcant.
Plinius cap. 21. dum prædicat, qvā Benignitate, qvā indulgentiā Trajanus
exerceat Patris Patriæ nomen aliud intelligi vult Benignitatis, aliud Indul-
gentiæ vocabulo. Illa enim Beneficentiam ſpontaneam nullis precibus
provocatam, iſta Gratiam petentibus vel cupientibus confeſſam ſigni-
fiſcat, Ad minimum Synonyma ſignificationum intendunt, ſi philosophi-
cè loquendum eſt, & graduum aliquam diſtributionem iſtituunt. Cæſar
lib. 1. cap. 18. Dum norigem favere & cupere Helvetiis ſcribit: Sed favere
eſt benevolentiam habere velut otiosam, cupere, ſtudiis & officiis opero-
ſam. Idem cap. 40. in Ariovisto notat furorem & amentiam, at furor
brevem innuit temeritatem affectuum impetu provocatam adeoq; cor-
rigibilem, amentia perpetuam, & naturæ velut infixam, ut corrigi ne-
queat. Idem cap. 31. eundem Ariovistum crudelem ait, ſi qva res ad nu-
tum aut ad voluntatem non eſſet facta. Sed nutus denotat voluntatem ver-
bis vel signis expressam, Voluntas dicitur, qvæ præfumi & ultro intelligi
ab obedientibus debet. Neq; credo multa dari poſte exempla, ſaltem
in melioris notæ Scriptoribus, qvorum Synonyma talem interpretationem
non admittant. Sic cum Cicero tantum pollicetur, quantum vale-
at, quantumq; poſſit, cum Amicus monet & hortatur. cum Plinius Traja-
num dicit res diversissimas junxiſſe & miſcuſſe, plus ſemper exprimi vi-
detur in posteriori qvā in priori.

XXXIV. Sed redeundum ad Diſtributionem noſtram, qvæ pri-
mò certas ſeparat Species: ita Charidemus apud Curtium lib. 3. cap. 2.
cum vellet exercitatam Græcorum militiam extollere nominatis ſpecia-
tim pugnandi modis, obſtēre, inquit, circumire, diſcurrere in cornu mu-
tare pugnam callent. Plinius cap. 24. qvot ſint species occuſantium in
Plateis, egregiè deſcribit, ubi licitum Trajano, ſubſtēre, occurrere, comi-
tari, preterire. Idem cap. 43. de Testamentis agens qvibus alioquin Impe-
ratores ſcribebantur hæredes, Nullius, inquit, ad te iracundia, nullius im-
pietas, nullius furor configuit. Tot enim hominum eſſe videntur species,

qui in officioso testamento suos excludunt: Vellāsi qværunt vindictam, vel debitæ Pietatis obliviscuntur, vel cœco furore id agunt, ut omnibus malè sit: nisi cum Lipsio velis intelligere (1.) Libertos qui exhäusernt Patronos, (2.) Liberos & Parentes, qui se invicem excludunt, (3.) Amicos, qui alteros negligunt.

XXXV. Neq; minorem elegantiam habet Distributio Partium. Sic enim Cicero init. 2. Catilin. cum dicere vellet detectis pessimorum consiliis conservatam esse Remp. Rempublicam, inquit, Qvirites, vitamq; omnium vestrum bona, fortunas, Conjuges, Liberosq; vestros atq; hoc domicilium clarissimi Imperii, fortunatissimam pulcherrimamq; Urbem vobis reservatam ac restitutam videtis. Ita cum Tacitus de Arminio memorat, Anal. 2. cap. 17. manu, voce, vulnere sustinuisse pugnam, Tres Partes egregii ducis conjungit, qui pugnat ipse, reliquos hortatur, nec doloribus aut periculis frangitur. Vide qvot partibus apud Curtium distributus Exercitus Darii lib. 3. cap. 3. & Urbs Babyloniorum l. 5. c. 1.

XXXVI. Tandem non inelegans est distributio Accidentium, qvæ sive splendorem sive dedecus afferunt: ita Cæsar laudaturus Divitium Bell. Gall. lib. 1. cap. 19. brevi Compendio ejus nominat in populum R. studium, summam in se (Cæsarem) voluntatem, egregiam fidem, justitiam, temperantiam: qvæ sanè Accidentia hominis amore dignissimi Ideam sati exprimunt. Sic apud Tacitum Annal. l. 2. cap. 13. Cæsar Germanicus noctu clanculum adsistens Militum tabernaculis se audiebat commendari, cum hic nobilitatem ducis, decorem aliis, plurimi patientiam, commitatem, per seria per jocos eundem animum laudibus ferrent.

XXXVII. Ad Distributionem referantur Opposita, qvæ correctionis aut illustrationis causa nonnunquam colliduntur. Scythes Romanorum arma audivisse non sensisse, habet Justinus, lib. 2. cap. 2. Idem Alexandrum illacrymatum mortem Uxoris Darii refert, non amoris sed humanitatis causâ lib. 11. cap. 12. Apud Florum lib. 1. cap. 7. Tarquinius Superbus regnum avitum rapere maluit, qvam expectare. apud Tacitum lib. 1. cap. 7. Germanicus Tiberio creditur Imperium habere malle qvam expectare. Et pulchrè Plinius Profusionem Tyrannorum in tribuendis congiariis, Ambitionem, Factantiam, effusionem, & quidvis potius qvam liberalitatem existimari vult.

XXXVIII. Qværi posset, qvorsum referri debeant Elegantiae Causales, qvæ succincto velut ænigmate simill respiciunt ad ipsam sive

Præ-

Prædicti sive Phraseos ætiologiam. Ita Plinius cap. 20. Civium desideria te revocabant quasi diceret, ideo ipsum rediisse, quod à Civibus desideratus fuisset. Florus lib. 1. cap. 9. Consulem annum factum, dato simul Collega, profundo argumento probat: ne potestas solitudine vel mora corrumperetur. Cæsar Bell. Gall. lib. 1. cap. 2. de Helvetiis: Pro multitudine hominum, pro gloria belli atq; fortitudinis angustos se fines habere arbitrabantur. Tacitus Annal. lib. 2. cap. 22. Germanicum Victorem in trophæo nihil de se addidisse, metu invidiae, an ratus conscientiam facti satis esse. Et est idem hic Tacitus, in exqvirendis causis admodum felix, ut in profundis his ænigmatibus parem forte habeat neminem.

XXXIX. Cæterum ad Descriptionem referri possunt istæ Locutiones, qvia tum demum res verè descripta creditur, cum ejus causa patet. Sæpe tamen Locutiones Disjunctivæ pulcherrimam ætiologiarum Distributionem exhibent, qvæ dici non potest, quantum faciat ad Styli Majestatem Judicii; encomium. Ita Curtius de Dario lib. 3. cap. 3. Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per somnum species imminentium rerum, sive illas ægritudo, sive divinatio animi præsagientis accersit. Justinus lib. 32. cap. 1. Faciem Philopæmenam Messenii sive metu virtutis, sive verecundia dignitatis interficere ausi non fuerunt. Tacitus Annal lib. 1. cap. 11. Tiberio seu natura seu adsvetudine suspensa semper & obscura verba. Idem lib. 6. cap. 14. Fabatus mansit incolmis oblivione magis qvā clementia.

XL. Diximus qvid observari debeat in Auctoribus, si, qvām solidè singula fuerint rebus accommodata, velimūs intelligere. Sed qvem admodum Pictor alienæ imaginis artificium non judicat, nisi qui pingendo jam oculos suos exercuit: sic etiam plerumq; cœcutiunt in erudiendis Elegantiis, qvas nominamus Reales, qui nondum ipsi ad earundem liberas inventiones sunt progressi. Unde misera nostrorum est conditio, qui melioris notæ Scriptores Juvenibus in Schola viventibus ita destinant, ut Academicis usu & judicio crescentibus eripiant. Nam qvæ consummatissimo scribuntur Judicio, non minori Judicio intelligi debent, ut habemus in Proverbiis: *Tacitum nemo intelligit nisi Tacitus, Lipsium, nisi Lipsius, Grotium nisi Grotius.* Nec immerito in suis ad Casaubonum Epistolis Scaliger sæpe affirmat: se inter paucos intelligere, qvām solidis ipse Commentariis varios Auctores illustrâset, reliquis in cortice simpliciter harentibus.

XLI. Veniamus igitur ad alteram Dissertationis Partem, qva monstrandī sunt ipsi fontes, qvibus adjuti Scriptores Elegantiarum Realiū laudem sibi acqvisiverunt, & qvos si observemus, ad eādem felicitatem nobis adspirare liceat. In Titulo jam nominavimus præcipua adminicula, DOCTRINAM, EXPERIENTIAM, JUDICIUM.

XLI. Sic enim explicabimus misterium. Qvi profundas Verborum significaciones sectatur, aut exprimit Ideam s. debitam Rei perfectionem, qvam cognovit à Doctrina h. e. ē certa Disciplina; vel tangit circumstantiam aut aberrationem à perfectione ideali, qvod petitur ab Experientia; vel comparata inter se Doctrina & Experientia, qvantum res laudari & commendari vel ex adverso contemni ac vituperari debeat, exponit, qvod opus est Judicii. Triplicem hunc fontem in uno exemplo admirandum exhibit Plinius lib. 2. Epist. II. cum enim Marius Priscus Africæ Proconsul Repetundarum accusatus ac postea damnatus esset. ad Arrianum ita scribit: *Accipe, qvod per hos dies actum est, Personæ claritate famosum, Severitate Exempli salubre, rei magnitudine aeternum.* Qvod enim distingvit Personam, Exemplum, Rem sive Rei quantitatem, Doctrinam Moralem habet præ oculis, qvæ in omnibus questionibus respicit. (1.) *Subjectum*, h. e. Personam, de qvâ agitur (2.) *Finem*, h. e. Exemplum, qvod statuitur, seu ut clarius loquamur, cur hoc actum sit (3.) *Modum*, qvi qvidem impræsentiarum describitur qvoad magnitudinem, quoniam integra Epistola processum & integrum formam enarrat. Porro, qvod Personam dicit *claram*, Exemplum *severum*, Rem *magnam*, Experientia docuit, qvæ, qvid in Rep. Romana *clarum*, *severum* & *magnum* dici debeat, usu & consuetudine determinaverat. Tandem qvod istud negotium vocaretur *famosum, salubre, aeternum*, Judicio tribuendum est,

XLIII. De singulis agemus seorsim. Et Disciplinas, qvi nominamus, omnes eas intelligi volumus, qvæ aliquid pertractant sive sint liberales, sive illiberales: nam ex Artificiis & opificiis etiam aliquid contribui ad Elegantias dubium non est. Imprimis tamen hic obtinent Disciplinæ Morales, tum qvod in Orationibus & Epistolis, qvæ hominum negotia concernunt, maximam habent utilitatem, tum qvod Ideas universæ velut Eruditionis complectuntur. e. g. Si Politicus agit de Conservatione Reip. inquirere simul debet, qvid Eruditio ad hanc Conservationem faciat: Sed Eruditionem nominare non potest, nisi ejus requi-sita veramq; Ideam proposuerit. Ac proinde si Reip. utilis est bonus

Con-

Consul, bonus Concionator, bonus Advocatus, bonus Medicus, bonus
Præceptor, bonus Miles, bonus Mercator, Opifex, Agricola: fieri non
potest, qvin harum personarum præcipuas Virtutes in numerato habeat,
qui nihil negligendum putat, qvicqvid nobilissimum hunc Finem pro-
movere videatur.

XLIV. Morales autem Disciplinas nominamus, qvæ agunt de
officiis hominum, sive spectent Honestatem, qvam sibi reservat Ethica,
sive primario dirigantur ad Utilitatem, qvorsum inclinat Politica. Nam
nihil qvidem in captandis Elegantiis moramur prima Disciplinarum
Compendia, qvæ præter terminorum explicationem nihil afferunt, atq;
adeo Rerum fundamentis vix aut parum accedere solent. Sed Ethicam
nos Eruditionem qvam commodissimè collocamus in Theologia Morali,
qvæ tum generaliter agit de officiis omnium hominum, tum specialiter
accedit ad Homines in certis Statibus viventes h. e. Ecclesiasticos, Poli-
ticos, Patres familias, qvin & specialius ad omnium ordinum & digni-
tatum discrimina, qvæ distinctum simul officium suis Personis imponunt.
Politica Prudentia sedem invenit in Statistica, qvam vocamus, non so-
lum generali, qvæ cuiusvis Reip. salutem & incrementa delineat, sed
speciali, qvæ commodum Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, Italiae &c. pro-
pius attingit: cui succedit specialissima de Ratione Status Personarum in
Rep. viventium, de Prudentia Consiliarii, Præsidis, Consulis, Senato-
ris &c.

XLV. Neq; nimis laxos Disciplinarum limites mirabitur, qui
primo intelligat necessariam plane hanc esse notitiam, & deinde judicet
facili modo è principiis moralibus cognosci singula posse. Nam qui na-
turam Objecti & Finis perspexit, is Ideam seu Prædicata nobiliora facile
reperiet. e. g. Si quis scire velit Ideam Boni Concionatoris, respiciat
Finem: è Verbo Dei docere, qvomodo quis rectè credat, piè vivat, bene mo-
riatur. Inde sic colliget: si tantas res docere jussus est, opus habet Medita-
tione; si humanis viribus hæc doctrina major est, configiat ad Orationem;
si omnia non tam sunt theoretica, qvam practica, doctrinam confirmet propriâ
Imitatione. Porro respiciat objectum h. e. homines, qvos habet docen-
dos, qui sunt baptizati, adeoq; requirunt tangram Christi membra. Chari-
tatem; sunt naturâ tardi & ignari, unde ipsis succurrendum Eloquentiâ; sunt
ad peccandum faciles, ergo sit in promptu Patientia, sive Constantia. Et sa-
nè qui talia secum perpendit, satis eleganter laudaverit Concionatorem.

C

fi,

Adicat Virum eruditum, devotum, innocentem, vel : blandum, disertum,
gravem.

XLVI. Interroget aliquis quæ sit Idea Consiliarii intimi. Dicet primo quod sit *Objectum reale*? Certè huc referetur *Interesse*, quod vocant *Principis & Reip.* Sed hoc cognoscere difficile est, E. requiritur *Doctrina seu Notitia*; tractare varium est, E. opus est *Prudentia*; expedire incertum est, E. adsit *Dexteritas*. Objecta Personalia sunt, *Princeps*, *College*, *Exteri*, Si Principem spectes, is est suspiciosus E. Minister præ se ferat *Amorem*, est ambitiosus, E. placeat prudenti obsequio; est moræ impatiens, E. sit *omnium horarum homo*. Qvod attinet Collegas, illi sæpe discordibus aguntur suffragiis E. habeat *Auctoritatem*; cedere nesciunt E. prudentibus commendetur *blandiitis*; ex merito se volunt estimari E. probet *industriam*. Exteri mirantur cultum, E. habeat *elegantiam morum*; deceptionibus student, E. sit *callidus in detegenda fraude*; honoribus & pecuniâ homines vel fidelissimos impugnant, E. *Sciat cupiditatibus imperare*.

XLVII. Ejusmodi vero Elegantias, si quisquam aliis, feliciter in suis Epistolis semper captat Plinius, ut non scribere tantum, sed docere & Disciplinas speciales supplere videatur. Licet enim certis subinde Personis certam assignet laudem: nemo tamen hominem commendaverit, nisi qui jam è disciplina, quæ sint laude digna, cognoverit. Erasmus pauca, ne regulis defuisse exempla benevolus Lector conqueratur. Ideam Boni Præceptoris habet Lib. 1. epist. 10. quia commendatur Euphrates Philosophus: Disputare ipsum dicit, *subtiliter, graviter, ornate*. Sermonem ait esse, *copiosum, varium, dulcem*, In moribus notat *severitatem, sanctitatem, comitatem*. Quas elegantias ita recludimus. Respexit Objectum, *Reale* h. e. Res docendas, *Personale*, h. e. Auditores informandos. Prior distinctio concernit Objectum reale. Res enim sunt confusa, ergo doceantur *subtiliter* seu *distincte*; sunt dubia & controversa, ergo profrantur adductis rationibus *graviter*; sunt obscuræ & difficiles, ergo verborum adminiculo proponantur *ornatae*. Altera distinctio subdividit sermonis ornamentum, sed respectu Objecti Personalis. Auditores enim sunt tardi, ut semel dicta vix proficiant, ergo plus sperandum à sermone *copioso*; vel sunt diversæ indolis, diversiq; affectus, ergo pluribus conducterit sermo *varius*; vel inclinant ad alia quoad externam speciem *dulciora*, ergo sermo sit *dulcis*. Ultima distinctio itidem dirigitur ab Objecto Personalis. Aliqui Juvenes volunt cogi, quibus prodest *severitas*, alii

vo-

volunt duci, qvos adjuvat *Comitas*, singuli trahuntur exemplo potius
qvam doctrina, qvibus ostendenda *Sanctitas*.

XLVIII. Ideam Boni Advocati tradit *Lib. 2. Epist. 9.* ubi Euricius nominatur in agendis causis exercitatus, quas summā fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Nam 'Advocatus Objecti Personalis' loco tres habet Personas, Reum s. Clientem, cujus causam agit fideliter; Adversarium, cui resistit constanter, Judicem, cui singula exponit verecundè.

XLIX. Ideam Boni Historici sistit *Lib. 1. Epist. 16.* Ubi de Pompejo Saturnino: *In historia satisfaciet vel brevitate vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam & sublimitate narrandi.* Nam Objectum Reale sunt Res gestæ non cuiuslibet hominis, sed qvæ spectant Remp. Objectum personale sunt homines, qvorum interest cognoscere Politicos Casus. Utriusq; contemplatio Prædicata hæc qvatuor nobis elicit. (1.) Res gestæ sunt multæ, & leguntur ab hominibus occupatis, E. placeant brevitate (2.) Res gestæ variis involvuntur circumstantiis, ac leguntur ab hominibus Scholastico meditandi otio non instructis, E. habeant lucem sive sint perspicuae. (3.) Res gestæ graves sunt, & leguntur à Personis ob ardua negotia morosis E. commendationem habeant à suavitate (4.) Res gestæ concernunt nobilissima Reip. negotia, & leguntur à Personis honesta ambitione plenis E. Verba rebus respondeant, & in dictione adsit splendor.

L. Plura vel ultro 'qvis colliget, qyi oculos & animum libro laudatissimo velit admoveare. Sed est, qvod nobis objici posset: Seribi tales Elegantias etiam ubi subtilis hæc & Scholastica Objectorum vel Finium contemplatio non accedat. Interim isti fortè non distinguunt Oratoriam docentem & utentem. Sic enim Musici suis Discipulis ordinandorum digitorum præscribunt regulas, qvi tamen in Praxi adeo sunt agiles, ut præ nimia celeritate n̄ cogitare qvidem de regulis videantur. Inde nihil evincitur aliud, qvām qvod nos quoq; volumus monitum, Usum s. Exercitationem valere tum in Stylo, tum in nobilissimo Styli flore, qvem afferunt Elegantiæ Reales.

LI. Vidimus qvid Doctrina conferat. Pergimus nunc ad Experientiam, qvæ sicut diffusa est in omnes humanæ Vitæ casus, ita ob variatem in certas velut clasles digeri vix potest, nec brevibus se regulis comprehendi patitur, qvod in Disciplinis est facillimum. Magna verò hujus est necessitas, cum Disciplinæ statum idealem, qvem optare magis

licet, qvam sperare, sibi habeant propositum: Experientia vicissim ad statum possibilem, qvalem hæc rerum imperfeccio admittit, suos deflecat oculos.

LII. Consistamus paululum, ne, qvi Regulas dare non possumus, Exempla nimis parcè videamur dispensasse. Nam Experientia vel observat Casus naturales, Sicut Plinius Panegyr. cap. 30. in Ægypto, qvam minor Nili exundatio reddiderat sterilem, notat Siccitatem inopinam, Nilum pigrum cunctanter se & langide efferentem, ipsum hunc fluvium contractiorem & exiliorem: ex adverso (qvod ad moralia pertinet) Trajani succurrentis potentiam dicit velocem & in omnia intentam & accinctam. Sedulus in ejusmodi Experimentis eleganter notandis fuit Seneca, cum Qvæstiones Naturales ad suam Eloquentiam accomodaret. Meteora s. Ignes aëreos, obliquè ferri prærapida celeritate, ut apparent non ire, sed projici; non ferri interdum sed sedere &c. lib. 1. cap. 1. dicit. Qvomodo lapis in piscinam missus multos efficiat orbes argutè observat cap. 2. Et qvis allegare velit Auctorem, qvem nemo satis admiratur, nisi exscribat integrum?

LIII. Postea observantur Rerum & Personarum Accidentia. Ita Salustius in Conjuratione Catilinae cum institueret M. Catonis & C. Cæsaris comparationem, diversa in ipsis vel communia notat Accidentia: Hic genus, inquit, etas, eloquentia propè æqualia fuere. Magnitudo animi par, item gloria. Sed alia alii. Cæsar beneficiis ac munificentia magnus habebatur, integritate Cato. Ille mansuetudine & misericordia clarus factus. Huic severitas dignitatem addiderat, Vide, si libet, seqventia, qvæ paribus fluunt Elegantiis. Sic Curtius lib. 4. cap. 7. Aquam Solis in Nemore Hamonio describit: Sub lucis ortum tepida manat; medio die, cum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; media nocte fervide exestuat, quoq; proprius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum adsueto tempore languescat.

LIV. Nec minus notari merentur Facta Hominum. Ita Plinius. Lib. 2. Epist. 20. egregie narrat actiones Reguli Causidici, qvi ab ægrotante fœmina extorquere voluerat Legatum, qvod ex certis indiciis ipsi prædiceret meliorem valetudinem. Componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos; computat nihil &c. Idem Lib. 1. Epist. 13. de Auditoribus ante finem recendentibus: alii recedunt dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. Seneca qvosdam Benefactorum mores satis elegan-

ganter exprimit de Benef. lib. 1. cap. 7. Sed dubitavit, sed distulit, sed, cum daret, gemuit, sed superbè dedit, sed circumstulit, & placere non ei, cui prestatbat, voluit &c.

L V. Tandem Experientia notat Consuetudines Hominum.. Ita Plinius Lib. 1. Epist. 10. suos Labores exponit: agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere justitiam. Idem Epist. 15. Cœnæ mentionem injiciens, ad qvam alter non venerat, quantum nos, inquit, lusissimus, risissimus, studuissimus.

L VI. Sed tædiosum est longis ambagibus conqvirere, qvod certis Regulis includi neqvit. Unica enim est Experiencie Lex: *Nihil esse negligendum*, qvod in Circumstantiis vel minimum appareat & levissimum. Omnia enim inserviunt meditationi, qvæ Elegantiarum Realium mater est. Et si quisq; alias, Barclajus certè Argenidis Scriptor in attendendis qvoq; rerum minutis argutè fuit curiosus, e. g. Lib. 1. cap. 7. cum Argenis falso nunciata Poliarchi morte mori simul voluiset, qvam propria descriptione narrationem exeqvitur, *Selenissa furtivis nutibus, oculisq; silentium subinde jubentibus, monebat ministras, ut premerent vocem.* Argenis auditio nuncio, strenue revocavit abeuntem spiritum, eodemq; momento & constituit & distulit mori. Selenissa, cum ea se penetraret in cubiculum, *Vestigiis hærens, redeuntem in claustra januam sustinuit manu.* Tandem cum Argenis ab Alumna mori prohiberetur, in humerum cervicem inclinaverat, ore incuriose hianti *Selenissam intuita.* Plura observentur Libro jam laudato. Neq; negabit Lector, satis augeri narrationis gratiam, si ad vivum expresa fuerint, qvæ abjecta, alioquin & minuta credebantur. Cæterum sustinui allegare Barclajum recentiorem eum qvidem, sed ipso merito Priscis comparandum.. Qvicq; de politissimo hoc &, ut ita loqvar, realiter eleganti verborum genere, judicent austeri vocularum & syllabarum captatores, qui cum obtinere neq; veant, ut legentibus sint admirationi, id se obtinuisse magnifico velut triumpho gratulantur, qvod ipsi phrasium compilatores puram latinitatis opinionem in Areopago Semidotorum obtinuerunt.

L VII. Restat Judicium, cui in captandis Elegantiis aliquam adscriptissimus efficaciam. Nam triplici nostro Artificio quasi tacitus commendatur Syllogismus, Doctrina Majorem suppeditat, Experientia Minorem, Judicium subjicit conclusionem. e. g. Curtius dum Persici Exercitus pompam describit lib. 3. cap. 3. turbam eorum, qvos cognatos regios

appellaverant, muliebriter propemodum cultam, dicit, luxum magis quam decoris armis conspicuam, hunc habere videtur Syllogismum:

Major, quæ nititur Doctrinâ Politica: *Ubi* *cunq;* *in bello est luxus,*
qui finem belli impedit, ibi non est decorum.

Minor, quam probat Experientia: *Ubi* *cultus est propemodum*
muliebris, ibi est &c.

Conclusio s. Judicium. E. hic arma non sunt decora.

LVIII. Et magnum vero Judicii opus est, inter se comparare Doctrinam & Experientiam. Plura enim plerumq; à Doctrina postulantur, quām ab Experientia queunt ostendi. Ita Florus Lib. 1. cap. 5. in Tarquinio Prisco miratur *Industriam & Elegantiam*. Tacitus Tiberium maximè honoratum putat, cum eidem erigeretur Ara *Clementie & Amicitiae*. Lib. 4. Annal. cap. 74. Trebellius Pollio in Claudio cap. 1. observatam miratur *Trajani Virtutem, Antonini Pietatem, Augusti moderationem*. Lampridio Alexander Severus cap. 4. audit amabilis, pius, sanctus, utilis reip. Probo apud Vopiscum cap. 12. tribuitur rei militaris scientia, animu clemens, vita venerabilis, exemplar agendæ reip. Omnes visi sunt exprimere Boni Principis Ideam; diversis tamen Virtutibus. nimirum qui talia scribebant, et si præ oculis habebant, quid ab Ethicâ & Politicâ reqvireretur; prius tamen consulebant Experientiam, qvas ex immenso Virtutum numero seligere præ cæteris liceret, acutoq; judicio ne laudes in vituperium abirent, prospexerunt. Certè cum Justinus lib. 9. cap. 8. Philippum Macedonem cum Alexandro Filio comparat, æqvè fuisset absurdus, si Patri apertam fortitudinem, magnamq; in amicos liberalitatem, aut Filio clandestinas belli artes, ac parsimoniam adscripsisset: & in utroq; tamen aliqua proposuit, quæ admirandum Principem arguerent.

LVIX. Ad Judicium quoq; pertinet Locutio, quam vocamus, per Parenthesin. Seneca de Polybio *Consolat*, cap. 21. *Fortunæ munere tantam venerationem receperat, ut, quod raro ullis contigit, felicitas ejus effugeret invidiam*, Tacitus Annal. 4. cap. 1. de Sejano, *Tiberium sibi incantum intectumq; effecerat non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est) quām Deum ira in rem Romanam*. Idem Loc. cit. cum in Sejano notasset modo largitionem & luxum, saepius industriam & vigilantiam, hoc additum cum judicio: *haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur.. Idem, cap. 9. cum memorat Drusi exeqvias æqvè fuisse splendidas ac Germanici, pleraq; dicit addita, ut ferme amat posterior adulatio*. Apud Curtium lib.

lib. 4. cap. 14. Darius : de salute, q. quod saluti preponitis, de libertate pugnandum est. Eodem loco Rex fatetur se admonitus fragilitatis humanae, addita velut Parenthesi: cuius nimia in prosperis rebus oblivio est.

L X. Res videtur prolixior, quam ut exili Dissertatione absolvi possit. Multa igitur liceat breviter exponere. Qvicquid Oratores commendant, quoties Argumenta sua h. ε. λόγος, ἡθη & πάθη confirmandis & illustrandis thematibus judicant necessaria; qvicquid etiam Politicæ Eruditionis reqvirunt ad Virum verè eloquentem; sicut Aristoteles profecto in Rheticis suis videtur πολιτικώτερος quam in ipsis suis Moralibus: id omne simul applicari potest ad Elegantias Reales.

L XI. Sed reliquum est, ut in ipsa Praxi, quid nostrum valeat artificium experiamur. Si enim vel maximè dissertationis brevitas impediat, quo minus ad integras sive Orationes, sive Epistolas liceat descendere, cuius generis exempla passim in Gymnasio nostro proponuntur; officio tamen satisfactum fuerit, si nudas Propositiones adhibitis Elegantias qualitercunq; illustremus.

L XII. Primo placeat Thesis Heroica: Elector Saxonie suppetias tulit obfessæ Viennæ. Experientia docet, Serenissimam hanc Familiam Fortitudinis ac Pietatis laude semper fuisse gloriosam. Doctrina Politica dicitur, in Bello tria esse laudabilia, incipere cum Consilio, pergere cum alacritate, exequi cum felicitate. Experientia monstrat Viennam & deplorasse rudera jam deformata, & timuisse multum adhuc deteriora: Judicium probat Cives initio suppetias optavisse, postea speravisse, tandem læto animo excepisse. Qibus inter se comparatis, brevis ea quidem sed realiter elegans emerget locutio: *Inclitus Saxonie Fortitudinis ac Pietatis Hæres, consultando, festinando, perficiendo Viennæ jam sub cineribus & lacrymis sepulta, ac in solum servitutis timorem viventi, vota, spem, felicitatem restituit.*

L XIII. At enim vero Exempla nimis Heroica, quod suo jam splendore coruscant, tanto facilius induunt Elegantias. Habeamus igitur aliqua humilioris generis. **EST NOBILIS MIHI AMICUS, QVI PROFICISCI VULT IN GALLIAM.** Idea Hominis Nobilis pulchre tangitur si Familia, Parentes, Facultates deprædicem. Idea Amici, si in animo Fides, in moribus modestia, in utroq; Constantia demonstretur. Causa impulsiva hujus Profectionis, teste Experientia est vel novitatis cœca cupidio, vel desiderium inclarescendi Majorum instar: Gallia duo ha

habet Prædicata cur ametur. Habet morum elegantiam, studiorum cū-
siositatem, addi potest tertium est gloria, nisi malis vocare ambitio-
sam. Talia dum cogitantur, jam in promptu sunt verba Elegantiis rea-
libus commendata: *Vivit in Urbe nostra Juvenis Genere, Parentibus ac For-
tunis ornatissimus, tantoq; mihi gratior, qvod suam mihi fidem, constantiam
& modestiam mirificè probavit. Hunc non seculi pruritus, sed hæreditaria
prorsus animi indoles extra Patriam vocat: ac placet præ ceteris elegans illa,
curiosa, & utinam minus ambitiosa Gallia, qvæ tum nobiliore studiorum opi-
nione, tum peregrinâ morum novitate multorum hactenus amorem & com-
mendationem attraxit.*

LXIV. Sit novum Exemplum: **HOMINES RURI VIVENTES
SUNT FELICES.** Ruris Idea proponitur negative, non habet odiosos &
laboriosos tumultus, qvibus invicem obstrepunt Oppidani; positivè, vi-
vitur cùm simplicitate, qvia nullus adest elegantiæ censor, cum Securitate,
qvia nemo innocentî struit insidias, cum libertate, qvia nemo est, ad cu-
jus nutum oporteat vivere. Felicitatis tria Requisita sunt, delectari Stu-
diis, delectari naturæ miraculis, delectari Conscientia. Jam in prom-
ptu est Sermo: *Qvi sepositis Oppidorum odiis ac tumultibus, intra simplicem,
securam vereq; liberam Ruris amœnitatem occultatur, is demum, qvid in Stu-
diis pretiosum, in Naturæ libro mirandum, in ipsa deniq; Conscientia præ cæ-
teris optabile videatur, cognoscit.*

LXV. **JUCUNDUM EST VIVERE CUM AMICO.** Amici Idea
est, *Amat h. e.* alterum cupit esse felicem. *Agnoscitur h. e.* alter credit se
amari, *Probatur h. e.* occasionem habet placendi & inserviendi: Qvi vi-
vunt cum Amico multa experiuntur: in calamitate capiunt solatum, in re
dubia consilium, in lætitia congratulationem. Jam sic dicimus: Nihil fa-
ne jucundius Amico, qvem & amare scias, & amare gaudeas, sive ejus
sermo solicitudinem leniat, sive sententia consilium expedit, sive conse-
ctus quotidianus delectet.

LXVI. Tantum de nobilissimâ hac Quæstione, qvam, si ex æquo
voluissimus illustrare, majore diligentia, forte & ingenio feliciore fuisset
opus. Legatur tamen in fine judicium Mureti, qvod habet Lib. 1. Orat. 22.
de viâ perveniendi ad Eloquentiam, ut Scriptor in Scholis passim receptus
nobiscum omnino sentire videatur. *Nemo inquit. Oratoris aut eloquentis no-
mine dignus evaserit, qvi non prius omnia Philosophorum Scripta, qvæ quidem ad
formandos mores, & ad tractandam Remp. pertinent &c. diligenter
& accurate per volutarit.*

D. G.

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

<u>misc.3 digitalisiert per:</u>	<u>321253124</u>	
 SLUB DRESDEN 3 0587600		

Aesth. 113.

